

การสอนความเป็นพลเมืองด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน พิชญ์อนงค์ ผดุงศิลป์ไพโรจน์

แนวคิดความเป็นพลเมือง

คำว่า “พลเมือง” อาจเป็นคำใหม่ของสังคมไทย ซึ่งส่วนใหญ่มักคุ้นเคยกับคำว่า “ราษฎร” และ “ประชาชน” คำว่า ราษฎร นั้น สำนักแผนพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า (2554, หน้า 13) ให้ความหมายว่า ราษฎร หมายถึง ประชาชนซึ่งมักใช้ในกรณีที่ต้องการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง โดยสังคมไทยสมัยโบราณนั้น ประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด พอมาถึงช่วงรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ มีการเลิกทาส จึงทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้าขุนมูลนายและมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากัน โดย “ทุกคนเป็นผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวกันทั้งหมด” ดังที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554, หน้า 11) ได้อธิบายว่า คนไทยโดยทั่วไปใช้คำว่า ประชาชน (People) ราษฎร (Subject) และพลเมือง (Citizen) แทบจะไม่แตกต่างกัน จึงขอให้คำจำกัดความ ดังนี้

ประชาชน (People) จะสื่อถึงการเป็นเจ้าของประเทศ และเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากกว่า ราษฎร

ราษฎร (subject) คือผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง

ทั้งคำว่า ราษฎร และประชาชน จึงมีความหมายเกือบจะเหมือนกัน แต่คำว่าราษฎร จะมีนัยของคนที่เสียเปรียบและด้อยกว่า

ส่วนคำว่า พลเมือง (citizen) จะหมายถึง ประชาชนที่มีสิทธิหน้าที่อย่างพร้อมบูรณ์ ดังที่ โทมัส และเบรน (Thomas Janoski and Brain Gran, 2002) ได้นิยามคำว่า “พลเมือง” หมายถึง

1. การเป็นสมาชิกของรัฐ และได้รับสถานภาพบุคคล โดยสถานภาพบุคคลนั้นเริ่มต้นที่กลุ่มชนชั้นนำในรัฐเอเธนส์ ก่อนที่จะขยายไปครอบคลุมคนส่วนใหญ่ในสังคมในขณะที่คนบางกลุ่ม เช่น บางเชื้อชาติ เพศ ชนชั้น และกลุ่มคนพิการเพ่งจะได้สถานภาพพลเมืองและได้รับสิทธิต่างๆ อย่างช้าๆ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงสมาชิกภายนอกซึ่งได้แก่คนต่างด้าวที่อพยพเข้ามาและได้รับการยอมรับว่าเป็นพลเมือง

2. ความเป็นพลเมือง รวมไปถึงความสามารถเชิงรุกในการมีบทบาทหรืออิทธิพลทางการเมือง และสิทธิเชิงรับภายใต้ระบบกฎหมาย

3. สิทธิของพลเมืองเป็นสิทธิที่มีความเป็นสากล ซึ่งได้รับการบัญญัติในกฎหมายและมีผลบังคับใช้กับพลเมืองทุกคน

4. ความเป็นพลเมืองได้แสดงออกถึงความเสมอภาค ด้วยการได้รับสิทธิและการมีหน้าที่ตามกฎหมาย

นอกจากนี้ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า (2551, หน้า 7) ได้เขียนไว้ในคู่มือพลเมืองยุคใหม่โดยให้ความหมาย พลเมือง คือ ผู้มีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกับผู้อื่น ไม่ปรารถนาไปครอบงำใครและไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำ บงการหรืออุปถัมภ์ พลเมืองมิใช่ไพร่หรือ

ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2

ราษฎร แต่พลเมืองจะเป็นผู้ที่สนใจการปกครองตนเอง หรือมีบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครอง สนใจต่อการมีส่วนร่วมและเข้าใจว่าการเมืองเป็นการสร้างคุณธรรม คุณค่า เพื่อเสียสละเพื่อส่วนรวมด้วย และฮันเตอร์ เจริญเมือง (2551, หน้า 3-5) ได้สรุปความหมายของคำว่า พลเมือง ไว้ในหนังสือพลเมืองเข้มแข็งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก คำว่า พลเมืองไม่ใช่คำที่อยู่โดดๆ แต่เป็นคำที่คู่กับคำว่าชุมชนการเมืองที่ในสมัยกรีก เรียกว่า Polis และคนในปัจจุบันเรียกว่ารัฐ (State) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐ ซึ่งหมายความว่าที่ใดก็ตามที่มนุษย์มาอยู่รวมกันมีการใช้อำนาจจัดการบริหารกิจกรรมต่างๆภายในชุมชนนั้นนั่นก็คือ ชุมชนการเมืองหรือรัฐและเนื่องจากในโลกนี้มีคนจำนวนน้อยมากที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ยุ่งเกี่ยวกับใครการเป็นคนจึงเท่ากับเป็นเรื่องการเมือง (To be human is to be political) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือคนเป็นสัตว์การเมือง (Man is political animal) ดังนั้นกล่าวโดยสรุปก็คือ ความเป็นพลเมืองก็คือ การเข้ามีส่วนร่วมในชุมชนการเมือง (Citizenship is participation) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือถ้าไม่มีพลเมืองก็จะไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ

ประเด็นที่สอง ว่าด้วยการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะในสมัยกรีก ยุคที่ประชาธิปไตยรุ่งเรืองในนครเอเธนส์พลเมืองมีสิทธิ (Rights) และภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ (Obligations) มีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมกำหนดนโยบายและโครงการต่างๆเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ทุกคนปฏิบัติตามเลือกผู้แทนเข้าไปทำงานแทนในด้านนิติบัญญัติและบริหารและมีสิทธิที่จะออกความเห็นในเรื่องเหล่านั้นรวมทั้งเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่เคยตกลงกันไปแล้วส่วนภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบได้แก่การเข้าประชุมเพื่อออกความเห็นในกิจการต่างๆ ของรัฐการเสียภาษีการเป็นทหารป้องกันประเทศการเป็นสมาชิกของคณะลูกขุน เพื่อตัดสินคดีความตลอดจนการส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนเป็นต้นจะพบว่าการใช้สิทธิและการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ให้แก่ชุมชนการเมืองก็คือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Participation in public affairs) นั่นคือ พลเมืองเป็นผู้ที่ใช้สิทธิและปฏิบัติตามภาระหน้าที่เหล่านั้นด้วย ไม่ใช่มีสิทธิ แต่ไม่ยอมใช้สิทธินั้น มีภาระหน้าที่ แต่ก็ไม่ยอมทำหน้าที่เหล่านั้น

ตั้งแต่ในยุคกรีกเป็นต้นมา นักปรัชญากรีกได้ชี้ให้เห็นว่าระบบสังคมมีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์ ชุมชนใดฝึกฝนสงคราม ฝึกฝนอบรมคนของตนไปในทิศทางนั้น ผลก็ย่อมเป็นเช่นนั้น ชุมชนใดมุ่งค้าขายหรือดำเนินชีวิตด้านอื่นๆ ผลก็ย่อมเป็นอีกอย่าง ดังนั้น การนำของรัฐ และระบบการศึกษาของรัฐหรือชุมชน (Public education) ก็ยอมนำคนไปในทิศทางที่แน่นอน

ประเด็นที่สาม พลเมืองในทัศนะของเพลโตจะต้องมีคุณธรรมนั้นคือ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ (Having a keen desire to become a perfect citizen) การเป็นพลเมืองที่เอาการเอางานไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เป็นเรื่องของการปลูกฝังหรือที่เรียกว่าการศึกษาเพื่อให้เกิดคุณธรรมอย่างน้อยข้อหนึ่งใจได้แก่ ความอยากที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ไม่ว่าเกิดมาเป็นคนแล้วใครๆ ก็เป็นพลเมืองได้ เปลาเลย

ประเด็นที่สี่ การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จำเป็นต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (Ruled) นั่นหมายความว่าไม่มีผู้ใดยึดครองตำแหน่งได้ตลอดชีวิตแต่จะต้องมีการผลัดเปลี่ยนกันเนื่องจากทุกคนต้องเข้ามีส่วนร่วมทุกคนตัดสินใจร่วมกันดังนั้นก็ต้องมีการผลัดเปลี่ยนกันดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในส่วนของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554, หน้า 14) ให้ความหมายพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยไว้ในยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561 ไว้ว่า “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง สมาชิกของสังคมที่พึ่งตนเองและรับผิดชอบตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบต่อ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อ หรือร่วมขับเคลื่อนสังคมและแก้ปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก ดังนั้น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงสรุปคุณสมบัติได้ 6 ประการดังต่อไปนี้

พึ่งตนเองและรับผิดชอบต่อตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

1. เคารพสิทธิผู้อื่นไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น
2. เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟังและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจาก

ตนเอง

3. เคารพหลักความเสมอภาค
4. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียมกัน มองคนเป็นแนว

ระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

5. เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

6. รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อ และร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

จึงสอดคล้องกับปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล (2555, หน้า 30-36) ที่กล่าวสรุปว่าประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอาจมีการให้นิยามคุณสมบัติของ “ความเป็นพลเมือง” ที่แตกต่างกันบ้าง แต่โดยสรุปแล้ว “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ 1) รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ 2) เคารพสิทธิผู้อื่น 3) เคารพความแตกต่าง 4) เคารพหลักความเสมอภาค 5) เคารพกติกา และ 6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

จากแนวคิดข้างต้นผู้เขียนจึงสรุปว่า “พลเมือง” หมายถึง สมาชิกของประเทศใดประเทศหนึ่งที่มีสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อความเป็นพลเมือง โดยไม่อยู่ภายใต้ของการครอบงำใดๆ

ความหมายของความเป็นพลเมือง

อริสโตเติล (Aristotle, อ้างใน Dilys M. Hill, 1994) ซึ่งเป็นนักปรัชญาชาวกรีกโบราณเห็นว่าการเป็นพลเมือง ก็คือ การมีส่วนร่วมหรือการเป็นสมาชิกของชุมชนการเมือง (Polis) คือการเข้าไปจัดการและดูแลอำนาจและปกป้องชุมชนการเมืองนั้น การเป็นพลเมืองจึงเป็นเรื่องของการลงมือทำ เป็นชีวิตที่ต้องมีคุณธรรม ซึ่งเบอร์นาร์ดคริก (Bernard Crick, อ้างในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2548 ,หน้า 19) ให้คำจำกัดความคำว่า พลเมืองที่ดี เน้นความสำคัญที่ประชาธิปไตยยุคใหม่ ประกอบด้วย

1. ต้องรับผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรม
2. ต้องมีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชน
3. ต้องมีความรู้เรื่องการเมือง

และกู๊ด (Good, 1973) ยังให้ความหมาย พลเมืองดี ว่า ความเป็นสมาชิกตามลักษณะรูปแบบแห่งการปกครองอันเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนเองดำรงอยู่นอกจากนี้ มาร์แชลล์ (Marshall, 2002, pp.8-9) ได้กล่าวถึง ความเป็นพลเมือง คือ แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกอย่างเต็มตัว (full membership) ในชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนด้วยกัน

ส่วนแรก คือ องค์ประกอบทางพลเมือง (civil element) เกี่ยวกับสิทธิที่จำเป็นต่อการมีเสรีภาพส่วนบุคคล รวมถึงอิสรภาพส่วนบุคคล เสรีภาพในการพูด การคิด และความเชื่อถือ ศรัทธา สิทธิในการครอบครองทรัพย์สินและทำสัญญา และทำสิทธิในความยุติธรรม

ส่วนที่สอง คือ องค์ประกอบทางการเมือง (political element) เกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองทั้งในฐานะที่เข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองและการเลือกผู้ปกครอง

ส่วนสุดท้าย คือ องค์ประกอบทางสังคม (social element) เกี่ยวกับสิทธิในค่าตอบแทนและความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ สิทธิในการร่วมแบ่งปันมรดกทางสังคม ไปจนถึงสิทธิในการใช้ชีวิตตามมาตรฐานการครองชีพของสังคม

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความเป็นพลเมืองมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคน ดังที่ ดอลตัน (Dalton, 2008, pp. 18-19) ได้แบ่งคำจำกัดความของความเป็นพลเมือง ออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. **ความเป็นพลเมืองทางประชาธิปไตย (democratic citizenship)** คือ การมีส่วนร่วมสาธารณะในเรื่องของการเมือง ซึ่งไม่จำกัดอยู่เพียงการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น

2. **ความเป็นพลเมือง คือ การปกครองตนเอง (autonomy)** โดยพลเมืองที่ดีควรได้รับการชี้แจงจากภาครัฐอย่างเพียงพอเกี่ยวกับบทบาทในการเข้าร่วมใช้อำนาจในการบริหารปกครอง ร่วมปรึกษาหารือพูดคุยกับเพื่อนพลเมืองที่แตกต่างกัน

3. **ความเป็นพลเมือง คือ** ความรับผิดชอบต่อการจัดระเบียบทางสังคม และการยอมรับในการใช้อำนาจ ความชอบธรรมของรัฐ และการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ

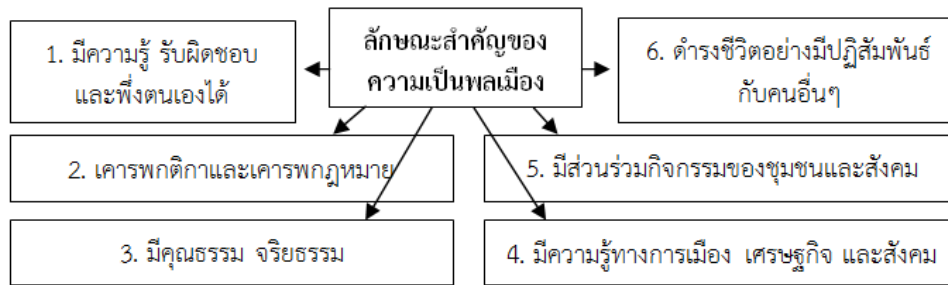
4. **ความเป็นพลเมืองทางสังคม (social citizenship)** คือ พลเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อทางศีลธรรมและจริยธรรมต่อเพื่อนพลเมืองในชุมชนทางการเมืองเดียวกันและพลเมืองอื่นโดยรวม

ดังนั้น จึงสอดคล้องกับ นรนิติ เศรษฐบุตร ที่ได้เขียนไว้ในคำนำส่วนของเลขาธิการสถาบันพระปกเกล้าในหนังสือแนวคิดด้วยความเป็นพลเมืองว่า (ธนสวรรค์ เจริญเมือง, 2548 : คำนำ) ความเป็นพลเมือง มีความสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมอย่างยิ่ง เนื่องด้วยคุณตระหนักในสิทธิอันพึงได้ ความรู้รักและเอื้ออาทรต่อท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัยย่อมจะเป็นพื้นฐานในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550 : 17-18) ยังได้อธิบายถึง ความเป็นพลเมืองว่า เป็นสมาชิกของระบอบประชาธิปไตยต้องมีความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองของตน พลเมืองจึงเป็นผู้มีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกับผู้อื่น พลเมืองจึงเป็นผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาบงการหรืออุปถัมภ์ค้ำจุน

จึงสรุปความหมาย “ความเป็นพลเมือง” หมายถึง การเป็นสมาชิกของชุมชนหรือสังคมหนึ่งๆ ที่มีสิทธิ หน้าที่อันพึงได้ มีความเท่าเทียมกันกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคมโดยเข้าไปมี

ส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ และมีความรู้ทางการเมือง การปกครองเพื่อประกอบร่วมในการตัดสินใจ โดยไม่ใ้ใครมาครอบงำ ซึ่งผู้เขียนสรุปเป็น “ลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมือง” ดังต่อไปนี้ (องศ์ รอดแสน, 2557)

1. มีความรู้ รับผิดชอบ และพึ่งตนเองได้ หมายถึง รับรู้ เข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตยมีความคิด สามารถแสวงหาความรู้ รับผิดชอบและพึ่งตนเองได้
2. เคารพกติกาและเคารพกฎหมาย หมายถึง การยอมรับและปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชนท้องถิ่นและสังคม เคารพความแตกต่าง เคารพความเสมอภาค และเคารพกฎหมายบ้านเมือง
3. มีคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบมีระเบียบวินัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยอมเสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
4. มีความรู้ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หมายถึง มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมีการแสดงความคิดเห็นต่อส่วนรวม สิทธิทางสังคม เศรษฐกิจและสิทธิมนุษยชน
5. มีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนและสังคม หมายถึง มีความสำนึกและการปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมสาธารณะและมีจิตอาสา
6. ดำรงชีวิตอย่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ หมายถึง เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่อยู่ล้อมรอบตนเอง โดยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่แยกออกจากบริบทสังคม และความเป็นพลเมืองโลก

ความสำคัญของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้สรุปไว้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทย ดังนี้ (สถาบันนโยบายศึกษา, 2557, หน้า 1-10) “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง หรือเรียกว่า Civic Education นั้น พุดง่าย ๆ ก็คือ การนำเอาการเมืองกับการศึกษามาเชื่อมโยงกันนั่นเอง เพราะโดยปกติแล้ว กิจกรรม 2 ด้านนี้ มีอยู่แล้วในสังคมทุกสังคม แต่จุดเชื่อมโยงไม่ค่อยจะมี” เพราะการจัดการศึกษาเรามุ่งเฉพาะในเรื่องหลักสูตรและเรื่องวิธีการสอนในแง่ของเนื้อหาสาระที่เด็กจะต้องเรียนรู้ และการศึกษาก็จำกัดวงอยู่เฉพาะคนในสังคมที่มีช่วงอายุหนึ่งเท่านั้น ก็คืออยู่ในวัยเรียนซึ่งมีคนอยู่จำนวนมากนั้น ในสังคมของเราไม่ค่อยได้มีการจัดเท่าไร ที่เราเรียกว่า การศึกษาตลอดชีวิต และอาจเป็นการศึกษาที่ไม่ได้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระความรู้แบบที่เรียนในช่วงวัยเรียน

ส่วนการเมืองเป็นกิจกรรมที่แยกออกไปต่างหาก การเมืองกับการศึกษา หรือการศึกษาเกี่ยวกับการเมือง จึงไม่ได้รับการสนใจที่จะนำมาสอน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก หรือไม่ว่าจะเป็นการจัดการสอนสำหรับพลเมืองโดยทั่วไป ซึ่งคุณทิพย์พาพร ดันติสุนทร (ผอ.ร่วมสถาบันนโยบายศึกษา) เคยกล่าวว่า

“คนเราไม่ได้เกิดมาพร้อมกับยีนประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นมันก็ต้องสร้างขึ้น มันต้องมีการสอนแต่การสอนเรื่องการเมืองหรือ Civic Education นั้น คงจะมีลักษณะที่ผิดแผกแตกต่างไปจากการสอนเนื้อหาสาระโดยทั่วไป”นอกจากนี้ Dr. Canan Atilgan (ตัวแทนของมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ แห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประจำประเทศไทย สถาบันนโยบายศึกษา) ได้สรุปประสบการณ์จากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีว่า “ความเป็นประชาธิปไตย ไม่ใช่ปรากฏการณ์ภายนอกที่เมืองครหรือสถาบันอะไร แต่วามันอยู่ที่การประพฤติ การปฏิบัติ ความท้าทายอยู่ที่ว่า ไม่ใช่จะต้องตั้งกฎเกณฑ์และมีกฎเกณฑ์นั้นไว้ ความท้าทายอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรให้กฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นมาแล้วได้รับการปฏิบัติตาม ได้รับการยอมรับ และเคารพนั่นเอง”

ฉะนั้น การศึกษาภาคพลเมือง หรือการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงมีความสำคัญในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลไก หรือตัวการที่สำคัญที่จะทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ได้ ผู้คนที่พลเมืองจึงต้องถูกสอนให้เตรียมตัว ให้สร้างขึ้นเพื่อที่จะปกป้อง หรือให้มีสิทธิทางการเมือง เพราะฉะนั้น คำว่า Civic Education ก็ไม่ใช่เป็นเรื่องในโรงเรียนเท่านั้น แต่ว่าเป็นเรื่องที่สร้างขึ้นให้เรียนรู้ได้ จะเป็นเรื่องที่ควรจะเป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ และควรจะมีอยู่ในทุกๆ แห่ง แม้แต่ในสังคมการปกครองแบบที่ไม่เป็นประชาธิปไตยเขาก็อาจสร้างขึ้นได้

ครูกับการพัฒนาความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง

หัวใจสำคัญที่สุดที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงครูผู้สอนคือ ครูต้องมีความรู้ในเนื้อหาและผนวกกับวิธีการสอน (PCK : Pedagogy content knowledge) ซึ่ง ชาตรี ฝ้ายคำตา (2555 หน้า 4 ; อ้างใน Shulman, 1986) กล่าวว่า ความรู้พื้นฐานสำคัญสำหรับการสอนของครู (Knowledge based for teaching) ประกอบด้วย 7 ประเภท ได้แก่

1. ความรู้ในเนื้อหา (Content knowledge)
2. ความรู้เกี่ยวกับการสอน (General pedagogy)
3. ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร (Curriculum knowledge)
4. ความรู้ในเนื้อหาผนวกกับวิธีการสอน (Pedagogy content knowledge)
5. ความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนและลักษณะของผู้เรียน (Knowledge of learner and their

characteristics)

6. ความรู้เกี่ยวกับบริบททางการศึกษา (Knowledge of education context)
7. ความรู้เกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษา (Knowledge of education aims)

ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาและพบว่า ความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระ และคุณลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมือง และต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสอนความเป็นพลเมือง ตลอดจนเทคนิคการสอน โดยเฉพาะความรู้ในเนื้อหาผนวกกับวิธีการสอน (Pedagogy content knowledge) จึงมีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นตัวบ่งชี้ถึงตัวครูผู้สอนที่จะต้องมีความรู้ในการถ่ายทอดเนื้อหาและมีความรู้ในเนื้อหาเป็นสำคัญ จึงเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันระหว่าง “ครูผู้สอนเนื้อหา กับครูผู้เชี่ยวชาญในด้านเนื้อหา”

นอกจากครูมีความรู้ ความสามารถในการสอนแล้ว ยังมีปัจจัยหนึ่ง ที่จะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้นักเรียนได้ คือ ครูยังต้องเป็นแบบอย่างในการนำสู่การปลูกฝัง เสริมสร้างพัฒนาจิตสำนึกใน

ความเป็นพลเมืองที่ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพื่อให้นักเรียนได้เกิดคุณลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมือง 6 ประการตามที่คุณเขียนได้ค้นพบในการวิจัย ดังนี้ 1) มีความรู้ รับผิดชอบและพึ่งตนเองได้ 2) เคารพกติกาและเคารพกฎหมาย 3) มีคุณธรรมจริยธรรม 4) มีความรู้ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม 5) การมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนและสังคมและ 6) สามารถดำรงชีวิตอย่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ

ดังนั้น ความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองของครู จึงสรุปได้ว่า

1. ครูต้องมีความ “ตระหนักและมีความรู้” ความเข้าใจทางด้านเนื้อหาของความเป็นพลเมือง และวิธีการสอนความเป็นพลเมือง
2. ครูต้องสามารถ “ออกแบบ” การสอนความเป็นพลเมืองได้
3. ครูต้อง “สอนเป็น” คือสอนโดยการเชื่อมโยงความเป็นพลเมืองในชีวิตจริงทั้งในและนอกห้องเรียน
4. ครูต้อง “เห็นกระบวนการ” ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้นักเรียนร่วมกัน

การสอนความเป็นเมืองด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน

ปัจจุบันการสอนในสังคมประชาธิปไตยก็คือ ไม่มีการชี้นำ หมายความว่า เราต้องปลดแอกพันธนาการที่ครูเคยชี้นำนักเรียนให้จดจำ ตามคำบอกของครู นักเรียนทำทุกอย่างเพื่อสอบเอาคะแนน แต่ไม่ได้สร้างลักษณะของความเป็นพลเมืองที่จะให้พวกเขามีความรับผิดชอบต่อได้ เพราะในโลกปัจจุบันนักเรียนจะต้องเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการการส่งเสริมการแสดงออกทางความคิด และการปฏิบัติมากขึ้น เพื่อทำการค้นคว้า ค้นพบความรู้จากการสงสัย การตั้งคำถาม การแสวงหาคำตอบได้ด้วยตนเองจนนำไปสู่การค้นพบตัวตนของตนเอง ซึ่งการสอนความเป็นพลเมืองจึงต้องทำอะไรให้ดึงความคิดของเด็กออกมา ให้พวกเขานำตัวเอง เมื่อพวกเขานำตนเองได้แล้วพวกเขาก็จะนำคนอื่นได้ ดังนั้นครูจึงต้องให้เสรีภาพทางความคิด การแสดงออกของความคิดเห็นที่เป็นเสรีภาพอันเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย ดังที่ ผู้เขียนได้ค้นพบและพัฒนาแบบการจัดการจัดการการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง สำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยพบว่า การสอนความเป็นพลเมืองด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative learning) ซึ่งมีหลักการและแนวคิด ดังนี้ (อนงค์ รอดแสน, 2557, หน้า 227)

1. มีการพึ่งพาอาศัยกันเชิงบวก โดยการปฏิสัมพันธ์ ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานเป็นกลุ่มที่มีเป้าหมายเดียวกันและทำงานที่เกิดจากแรงจูงใจภายใน
2. ต้องใช้แหล่งเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ชุมชน สังคม และประเทศ เพื่อนำมาเป็นประเด็นในการระดมความคิด แล้วเชื่อมโยงค้นคว้าแก้ปัญหาาร่วมกัน
3. ร่วมสร้างสรรค์ผลงานที่อาศัยประสบการณ์เดิมและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพจริง บริบทจริง
4. ใช้กระบวนการที่มีส่วนร่วมกับชุมชนทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อร่วมกันวางแผน ดำเนินการปลูกฝังและส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้แก่เด็กนักเรียนและมีการติดตามประเมินผลนักเรียนร่วมกัน

จากหลักการแนวคิดดังกล่าว ผู้เขียนได้ค้นพบขั้นตอนของการสอนความเป็นพลเมืองด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ (อนงค์ รอดแสน, 2557, หน้า 227-228)

ขั้นตอนที่ 1 เสนอสถานการณ์ปัญหา (For the problem) โดยผู้สอนเสนอประเด็นของสถานการณ์ที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง จากสภาพบริบทจริงที่เป็นอยู่ในสังคมทั่วไปหรือสังคมไทย เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาประเด็นและเลือกประเด็นที่มีความสนใจอยากจะร่วมกันแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 วางแผนระดมความคิด (Plan collaboratively) โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มอย่างอิสระตามความสนใจ โดยมีสมาชิกในกลุ่ม ตั้งแต่ 4-6 คน และผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเลือกประเด็นที่สนใจในการแก้ปัญหาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง แล้วให้ผู้เรียนร่วมกันวางแผนระดมความคิด สร้างข้อตกลงร่วมกัน เพื่อกำหนดวิธีการดำเนินงาน แบ่งงานรับผิดชอบตามกลุ่มที่วางแผนร่วมกันไว้

ขั้นตอนที่ 3 เชื่อมโยง ค้นคว้า แก้ปัญหา (Linking research to solve problem) โดยผู้เรียนในกลุ่มร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมตามประเด็นที่ศึกษา ค้นคว้า โดยร่วมกันปรึกษาหารือ อภิปราย ชักถาม ชักซ้อมการดำเนินงานในการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 4 สร้างสรรค์ผลงาน (Create new jobs) โดยผู้เรียนในกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์สังเคราะห์ความรู้ที่ได้และร่วมกันสร้างผลงาน โครงการ โครงการงาน หรือกิจกรรมการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมือง โดยกลุ่มจะเป็นผู้ควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอและประเมิน (Presented and evaluated) เมื่อผลงานในกลุ่มสร้างเสร็จ ผู้เรียนในกลุ่มจะร่วมกันอภิปราย ประเมินผลงานร่วมกัน นำเสนอผลงาน และเรียนรู้อภิปรายผลงานของกลุ่มอื่นๆ เพื่อพิจารณาข้อบกพร่องและข้อควรปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

โดยในขณะสอน ครูจะใช้เทคนิคการสอนที่เน้นการปลูกฝังพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมือง เน้นการคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติจริง ใช้เทคนิคการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเป็นประเด็นในการกระตุ้นให้เด็กได้ถกเถียง อภิปรายกลุ่ม (Group discussion) การสืบค้นข้อมูล (Inquiry) การมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interactive) การร่วมกันตั้งคำถาม (Questioning) การแสดงบทบาทสมมติ (Role play) และ/หรือ การศึกษานอกสถานที่ (Fieldwork) เพื่อนำไปสู่การสร้างผลงานโครงการ โครงการงานหรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนลงมือทำเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน

ตัวอย่างการสอนความเป็นพลเมืองด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สาระสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (12 ชั่วโมง)

เรื่อง“พลเมืองดงน้ำเต๋อร่วมใจพิทักษ์กฎหมายจราจร” ร.ร.บ้านดงน้ำเต๋อ

1. เป้าหมายการเรียนรู้

1.1 สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

ทุกสังคมต้องมีกฎกติกาและเคารพกฎหมาย บุคคลในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพกฎหมายและมีกติกา เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยที่ทุกคนต้องสนใจและช่วยกันผลักดันให้

กฎหมายและกติกาต่างๆ ของสังคมมีความเป็นธรรมสำหรับทุกคน และเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในกฎหมายจราจร ระเบียบ ข้อบังคับ และการตระหนักรู้ในเรื่องการมีวินัยเกี่ยวกับการใช้กฎหมายและ กฎกติกา ธรรมเนียมการปฏิบัติต่างๆ ในสังคมที่ถูกต้อง ฉะนั้น จึงควรปลูกฝังให้นักเรียนได้เป็นพลเมือง ที่สามารถฝึกฝนและคำนึงถึงการสร้างวินัยในตนเองเกี่ยวกับกฎหมายจราจรเพื่อสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้ตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในกฎหมายและในสังคม

1.2 มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

มาตรฐานการเรียนรู้ ส.2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มี ค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมและสังคมโลก อย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด ม.3/1 อธิบายความแตกต่างของการกระทำความผิดคดีอาญาและคดีแพ่ง

ตัวชี้วัด ม.3/5 เสนอแนวคิดในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในประเทศและ สังคมโลก

1.3 จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกกฎหมายเกี่ยวกับกฎจราจร สัญลักษณ์กฎจราจรต่างๆได้
2. อธิบายหลักการปฏิบัติตนตามกฎหมายจราจรแต่ละประเภทได้
3. อธิบายความแตกต่างของการกระทำความผิดคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวกับการจราจรได้
4. มีความตระหนักถึงประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎหมายจราจรได้
5. มีส่วนร่วมกับชุมชนในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม “การแก้ปัญหาพร้อมใจพิทักษ์ กฎจราจรในชุมชนของตนเอง” ได้

1.4 เนื้อหาสาระการเรียนรู้

1. กฎจราจร ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2535
2. การตระหนักรู้ในการมีส่วนร่วม กับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาจราจรในชุมชน/ หมู่บ้านของตนเอง

2. หลักฐานผลการเรียนรู้

2.1 การวัดผลและประเมินผลระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้

1. นักเรียนสืบค้นความรู้จากสื่อต่างๆ เกี่ยวกับสัญลักษณ์จราจร แล้วจัดทำเป็น หนังสือโปสเตอร์ เรื่องสัญลักษณ์จราจร ดังนี้ ป้ายเตือน ป้ายบังคับ ป้ายเตือนในการก่อสร้าง ฯลฯ เป็นต้น
2. นักเรียนสรุปองค์ความรู้จากการชมสื่อวีดิทัศน์เป็น แผนภาพ/mind mapping เกี่ยวกับจุดเกิดเหตุ การลดอุบัติเหตุทางจราจร

3. นักเรียนแสดงละครบทบาทสมมติเกี่ยวกับการลดอุบัติเหตุทางจราจรและการแก้ปัญหาในการลดอุบัติเหตุทางจราจร

4. นักเรียนสรุปองค์ความรู้เป็นหนังสือ Big book เกี่ยวกับคดีอาญา, คดีแพ่ง, พระราชบัญญัติจราจรทางบก และสัญลักษณ์จราจร

2.2 การวัดผลและประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรม

ให้นักเรียนแสดงถึงความตระหนักในการปฏิบัติตามกฎจราจร และแสดงการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหาร่วมใจพิทักษ์กฎจราจรในชุมชน/หมู่บ้านของตนเอง โดยเน้นให้นักเรียนร่วมกันทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการลดอุบัติเหตุในชุมชนของตนเอง เช่น การจัดกิจกรรมรณรงค์ การเชิญตำรวจจราจรมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ การกำหนดสัญลักษณ์ป้ายจราจรเตือน/ลดความเร็วในที่ต่างๆ ที่เป็นอันตราย กิจกรรมเสี่ยงตามสายในโรงเรียน และในชุมชนเกี่ยวกับจราจร เป็นต้น

3. กิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ขั้นตอนการสอนตามกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (CL : Collaborative Learning)

ชั่วโมงที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 เสนอสถานการณ์ปัญหา

1. ครูนำสื่อ VDO เรื่อง อุบัติเหตุบนท้องถนน เช่น อุบัติเหตุรถทัวร์ตกสะพานห้วยตอง จ.เพชรบูรณ์ จาก www.youtube.com รายการจุดเสี่ยงจุดอันตราย ภูทับเบิก และภาพข่าวอุบัติเหตุจากการฝ่าฝืนกฎจราจรภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่ต่างๆ ที่นักเรียนเคยพบเห็นให้นักเรียนดู เช่น รายการเรื่องจริงผ่านจอ อุบัติเหตุนักเรียน 4 แยกร้อยศพ ของ จ.อุดรธานี

2. ครูนำเหตุการณ์ใกล้ตัวนักเรียน เช่น นายรัฐภูมิ สอนธยา นักเรียนชั้นม.6 โรงเรียนของเราที่ประสบอุบัติเหตุทางจราจร

3. ครูซักถามนักเรียนถึงบริเวณจุดเสี่ยงในชุมชน เพื่อเป็นกรณีตัวอย่างใกล้ตัว

4. ครูกระตุ้นโดยใช้คำถาม “เพราะเหตุใดในช่วง 7 วันอันตรายจึงเกิดอุบัติเหตุมาก” “ใครเคยเจอเหตุการณ์บ้าง ลองเล่าให้ฟัง” และให้นักเรียนให้เหตุผลและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

ชั่วโมงที่ 2-4

ขั้นตอนที่ 2 วางแผนระดมความคิด

1. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้ากลุ่มตามความสนใจ 4-6 คน แล้วร่วมกันค้นหาความรู้เพิ่มเติมจาก Internet เกี่ยวกับกฎกติกา กฎหมายจราจร ประเภต่างๆ สัญลักษณ์การจราจร หลักการปฏิบัติของการจราจร ป้ายเตือน ป้ายบังคับ และอื่นๆ ฯลฯ โดยให้นักเรียนในกลุ่มร่วมกัน สรุปเป็นหนังสือโปสเตอร์และหลังจากที่นักเรียนทำหนังสือโปสเตอร์เสร็จ ครูจึงให้นักเรียนสรุปนำเสนอหน้าชั้นเรียน

2. ต่อมาครูจึงให้นักเรียนดูสื่อ VDO เรื่อง อุบัติเหตุบนท้องถนนและข่าวการฝ่าฝืนกฎจราจร เรื่อง นาที่ฉุกฉิน (เมาแล้วขับ) จาก www.youtube และให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ ระดมความคิดหาสาเหตุของการเกิดเหตุว่าเกิดมาจากอะไร โดยให้นักเรียนร่วมกันสรุปเป็น mind mapping หรือเป็นสมุดภาพการ์ตูน และสรุปงานในหัวข้อ จุดเกิดเหตุที่สร้างสรรค์

3. เมื่อนักเรียนสรุปงานจุดเกิดเหตุที่สร้างสรรค์แล้ว ครูจึงเปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มแสดงละครบทบาทสมมุติเกี่ยวกับการลดอุบัติเหตุทางจราจรและการแก้ปัญหาในการลดอุบัติเหตุทางจราจร

4. ครูนำแผนภาพสัญลักษณ์เครื่องหมายจราจร เช่น ป้ายบังคับ ป้ายเตือน ป้ายเตือนในการก่อสร้าง เพื่อให้นักเรียนแต่ละกลุ่มจัดทำสื่อแผ่นป้ายตามที่กลุ่มสนใจ

ชั่วโมงที่ 5-7

ขั้นตอนที่ 3 เชื่อมโยง ค้นคว้า แก้ปัญหา

1. ครูทบทวนกฎหมายจราจรเบื้องต้นและนำความรู้เสนอการแบ่งประเภทกฎหมายต่างๆ เกี่ยวกับ กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง พระราชบัญญัติจราจรทางบก และสัญลักษณ์จราจร

2. ให้นักเรียนร่วมกันสรุปองค์ความรู้ตามประเภทของกฎหมายต่างๆ เป็นหนังสือเล่มใหญ่ (Big book)

3. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสำรวจสภาพของพื้นที่ในชุมชน/หมู่บ้านท้องถิ่นของตนเอง ที่มีโอกาสเกิดอุบัติเหตุ และกลับมาช่วยกันปรึกษาหารือ อภิปราย ชักข้อมปัญหาที่เกิดอุบัติเหตุ และวางแผนการแก้ปัญหาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองด้านกฎหมายจราจร

4. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสรุปผลการสำรวจ จุดที่ควรมีส่วนร่วมในการป้องกันอุบัติเหตุในการฝ่าฝืนกฎจราจรเพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น สรุปได้ คือ บริเวณสี่แยกตลาดวังทอง บริเวณสี่แยกโคกน้อย บริเวณทางโค้งบ้านโป่งตาโป๊ะ ต.ช้างตะลูด

ชั่วโมงที่ 8-10

ขั้นตอนที่ 4 สร้างสรรค์ผลงาน

1. ครูนำเสนอและอธิบายแบบการเขียนโครงการ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงวิธีการวางแผนการสร้าง Project-basedในการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างสรรค์ผลงานในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน และส่งเสริมให้ทุกคนในชุมชนมีความรู้และสามารถปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องและเคารพกฎจราจร

2. ให้นักเรียนเลือกที่จะแสดงถึงความตระหนักในการปฏิบัติตามกฎจราจร โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มนักเรียนเลือกที่จะร่วมกันพิทักษ์กฎจราจรในชุมชน/หมู่บ้านของตนเอง เน้นทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการลดอุบัติเหตุในชุมชนของตนเอง เช่น การจัดกิจกรรมรณรงค์ การเชิญตำรวจจราจรมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ การกำหนดสัญลักษณ์ป้ายจราจรเตือน/ลดความเร็วในที่ต่างๆ ที่เป็นอันตราย กิจกรรมเสี่ยงตามสายในโรงเรียน และในชุมชนเกี่ยวกับจราจร

3. นักเรียนทุกกลุ่มสรุปและเสนอการทำโครงการแก้ปัญหาร่วมกัน เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 โครงการพลเมืองร่วมใจป้องกันภัยอุบัติเหตุ กลุ่มที่ 2 โครงการปลอดภัยไว้ก่อน กลุ่มที่ 3 พลเมืองมีน้ำใจช่วยคนไทยลดอุบัติเหตุ

4. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันทำงานตามโครงการที่วางแผนไว้

ชั่วโมงที่ 11-12

ขั้นตอนที่ 5 ชื่นนำเสนอและประเมิน

1. ครูให้ทุกกลุ่ม จัดแสดงผลงานการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการลดอุบัติเหตุในชุมชน เป็นสถานีความรู้ตามโครงการที่กลุ่มนักเรียนได้ดำเนินการและนำเสนอ

2. ให้นักเรียนเชิญคุณครู และนักเรียนชั้นอื่นๆ มาชมผลงานการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการลดอุบัติเหตุ และปรับปรุงผลงานตามข้อเสนอ

4. การวัดและประเมินผล

4.1 วิธีการวัด 1) สังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม การอภิปราย การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการเคารพกฎกติกาจราจร 2) ตรวจผลงาน/ชิ้นงาน mind mapping, หนังสือโปสเตอร์, แผนภาพ, หนังสือการ์ตูน และ หนังสือ Big book 3) สังเกตการเป็นผู้นำ/ผู้ตาม ในความตระหนักและการเข้าร่วมโครงการการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการลดอุบัติเหตุของชุมชน/หมู่บ้านของตนเอง

4.2 เครื่องมือวัด 1) แบบสังเกตพฤติกรรมการแสดงออก การรับรู้ การเข้าใจข้อปฏิบัติตนตามกฎหมายจราจร 2) แบบตรวจผลงาน/ชิ้นงาน mind mapping, หนังสือโปสเตอร์, แผนภาพ, หนังสือการ์ตูน และ หนังสือ Big book 3) แบบประเมินการทำโครงการ

4.3 เกณฑ์การประเมิน 1) เกณฑ์การเข้าร่วมกิจกรรม การอภิปราย การแสดงความคิดเห็นผ่านเกณฑ์ในระดับร้อยละ 80 2) เกณฑ์การตรวจผลงาน/ชิ้นงาน ผ่านเกณฑ์ในระดับร้อยละ 80 3) เกณฑ์การร่วมกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหาตามโครงการ ผ่านเกณฑ์ในระดับดีขึ้น

5. สื่อ/แหล่งเรียนรู้

5.1 สื่อการเรียนรู้ 1) แผ่นภาพสัญลักษณ์จราจร , ภาพอุบัติเหตุจราจรบนท้องถนน , facebook กลุ่มทีมข่าวจังหวัดเพชรบูรณ์ 2) VDO อุบัติเหตุบนท้องถนนครั้งนี้ อุบัติเหตุรถทัวร์ตกสะพานห้วยตอง จ.เพชรบูรณ์, รายการจุดเสี่ยงอันตราย โค้งงูทับเบิก, คลิปสัมภาษณ์นักเรียนประสบอุบัติเหตุ นาธิภูมิ สนธยา, นาที่อุกเฉิน นักเรียนกับความประมาท, กฎหมายจราจรเบื้องต้น 3) กระดาษบรูว์ สีเมจิก 4) แบบเขียนโครงการ

5.2 แหล่งเรียนรู้ 1) ห้องสมุด, ห้องคอมพิวเตอร์ 2) ชุมชนในท้องถิ่นบ้านดงน้ำเต้า 3) บุคคลในชุมชนที่เกี่ยวข้อง 3) ตำรวจจราจร สภ.บ้านกลาง

ปัจจัยเกื้อหนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จในการสอนความเป็นพลเมือง

1. ผู้บริหารสถานศึกษา : เข้าใจวิธีการและสนับสนุนการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู
2. ชุมชนผู้เกี่ยวข้อง : ที่ประกอบด้วย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร หน่วยงาน วัด สถาบันทางศาสนา บุคคลที่เกี่ยวข้อง : มีส่วนร่วมและมุ่งมั่นตั้งใจให้ความร่วมมือการดำเนินการส่งเสริมพัฒนาความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียน
3. ครูผู้สอน : ต้องปรับ เปลี่ยนพฤติกรรมการสอนและสร้างบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย
4. ผู้เรียน : มีศักยภาพในการกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าเสี่ยง อภิปราย แสดงความคิดเห็นและนำความรู้สู่การตัดสินใจในชีวิตจริง

บทสรุป

นับได้ว่า บทบาทสำคัญของครูและชุมชนผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นพลเมืองมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความตระหนักในการพัฒนา ส่งเสริม และปลูกฝังให้เกิดขึ้น กับผู้เรียนอย่างแท้จริง ซึ่งคนเราทุกคนจะเป็นพลเมืองได้ ผู้คนต้องได้รับการถูกสอนให้เตรียมตัว เพื่อให้สร้างขึ้นมาซึ่งจะสามารถปกป้อง หรือให้มีสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบทางด้านต่างๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ฉะนั้น การสอนความเป็นพลเมืองจึงควรมุ่งเน้นให้ครูได้พยายามดึงความคิดของนักเรียนออกมาให้มากที่สุด ถูกผิดไม่เป็นไร แต่ให้พวกเขาได้กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และประกอบกับการแสดงเหตุผล เมื่อพวกเขาได้กล้าที่จะคิด และมีพื้นที่ในการให้พวกเขาสามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้ ครูจึงค่อยๆ นำเอาเรื่องเหตุการณ์ปัจจุบันที่ใกล้ตัวมาเปิดวงคุยสนทนาเพื่อให้พวกเขาตระหนักและร่วมกันที่จะหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างไรต่อไปในบทบาทของพวกเขา จึงสรุปได้ว่า ครูในยุคปัจจุบันต้องสอนให้น้อยๆ และให้นักเรียนเรียนรู้ให้มากๆ (Teach less ,Learn more) นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- ชาตรี ฝ่ายคำตา. (2555). **ความรู้ในเนื้อหาผนวกกับวิธีสอนเพื่อสอนครูวิทยาศาสตร์: ประเด็นปัจจุบันที่ครูของครูวิทยาศาสตร์ควรทราบ.** วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 23 (2), 1-19.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). **การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง Civic Education.** กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2551). **พลเมืองเข้มแข็ง.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- _____. (2548). **แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง.** นนทบุรี : วิทยาลัยพัฒนาการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า.
- สถาบันนโยบายศึกษา. (2557). **แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2551). **คู่มือพลเมืองยุคใหม่.** พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: เอ.พี.กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). **ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ: เซ็นจูรี.
- _____. (2554). **ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ.2553-2561.** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักแผนพัฒนาการเมือง,สถาบันพระปกเกล้า. (2554). **รายงานวิจัย สำนักพลเมือง.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- อนงค์ รอดแสน. (2557). **การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง สำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยนเรศวร,พิษณุโลก.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2550). **การเมืองของพลเมืองสู่สหัสวรรษใหม่**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

_____. (2554). **การเมืองภาคพลเมือง**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

Dalton,R.J. (2008). **Citizenship norms and expansion of political participation**. Political Studies,56,76-98.

DilysM. Hill. (1994). **Citizens and Cities, Urban Policy in the 1990s**. NY: Harvester.

Good,Carter V. (1973). **Dictionary of education**. (3rd ed.).New York: McGraw-Hall.

Marshall,T.H. (2002). **Citizenship and social class**. InB.S.Turner and P.Hamilton(Eds.) **Citizenship: Critical concept** volum II. (pp.5-44) New York: Routledge.

Thomas Janoski and Brian Gran. (2002). **Political Citizenship : Foundations of Rights in Handbook of Citizenship Studies**. Edited by EnginFlsin and Bryan S Tumer, London: SAGE.

